

Martin Kukk

**MÕRVATUD
KIRJANIKU
KÄSIKIRI**

KROLI KOLMAS JUURDLUS

 TÄNAPÄEV

Toimetanud Kristiina Ainelo
Kujundanud Tõnis Kipper

© Martin Kukk ja Tänapäev, 2020

ISBN 978-9949-85-821-7
www.tnp.ee

Trükitud AS-i Pakett trükikojas

1. peatükk

Lippe polnud sugugi mehe passinimi, vaid KGB kaastöötaja pseudo-nüüm. Miks langes valik just sellisele imelikule variandile, ei osanud ta endale selgitada ja ausalt öeldes ei vaevunudki seda tegema. Olles juba vaat et neli aastat kuulunud julgeoleku ridadesse, teenis agent eeskujulikult „Kalevite kanget rahvast“ liigseid küsimusi esitamata, keskendudes üksnes olulisele – ülesannetele. „Milles need seisnevad?“ oli ta värbamise hetkel loomulikult küsinud. „Järelevalves meie armsa liiduvabariigi kultuurikihi üle. Mõistate? Olge valvas, hoidke silmad lahti ja kuulmine terav. Muud me teilt ei ootagi. Mitte kui midagi ülearu keerulist,“ selgitas agendijuht. „Püüdke jääda seltskondlikuks, sulandudes küllastajate hulka. Poetage vestlustes sõna sekka ja kui vaja, pilgake kas või võimulolijaid, häbenemata riigivastaseid anekdootege ette kandmast. Nii võidate usaldusväarsuses. Lühidalt – olge täiesti tavaline Nõukogude Eesti inimene.“ „Ja ma olen ainus?“ tahtis mees sealjuures kangesti teada. Ülearune teadmine ei tulevat selles töös kasuks, pigem toovad probleeme endaga ühes, teatas boss ühel järjekordsel kohtumisel.

Lõpuks oligi värvatav neil peos, määratud otsekui Kreeka-Rooma maadluse reeglistiku kohaselt parterisse, kus püsti suutsid tõusta vaid osavaimad, mitte aga Lippe. Liialt hästi oli riiklik julgeolek oma taustatöö teinud. Tšekistide peatne nii-öelda kolleeg polnud eestlasele omaselt teab mis lõuapoolik, kuid see-eest oli tal küljes plekk. Pole midagi efektiivsemat kui mõjutatava isiku koostööle kallutamine väljapressimise teel. Lippe oli siin otsekui luurekooli õpikunäiteks. „Eesti NSV Kriminaalkoodeksi

paragrahv 93! Riigi või ühiskonna vara riisumine omastamise, raiskamise või ametiseisundi kuritarvitamise teel. Vabadusekaotus kahest kuni seitsme aastani,“ teatati nekrutile otse näkku ilma erilist ümbernurgajuttu ajamata. „Kas lähete trellide taha, mõnda Irkutski oblasti parandusliku töö kolooniasse või lööte kampa. Arvestades teie teo raskusastet, ütlevad minu kogemused, et vähem kui kuuekaga te kohtust välja ei krooli. Tõenäoliselt nõuab prokurör hoopistükkis võškat.“

Etteloetud õigusaktide sisu ähvardatav ise tol hetkel muidugi kontrollida ei saanud. Asutuse finantsvahendeid ta aga tõesti mõndapuhku konfiskeeris, luba küsimata ja iseenesestmõistetavalt määramata ajaks. Nii KGB kui ka ettevõtte direktor pidid mainitud kuriteoepisoodi unustama, seda arusaadavalt siiski väikese teene eest, kõlas KGB-lase päevapakkumine. Šantaaž, inimese hirmude ja murede ärakasutamine olid imepärase mõjuga ja lõpuks maandus Lippe allkiri salajast koostööd kinnitaval dokumendil.

Värske kolleegi teadmised, oskused, tugevused ja nõrkused sobisid perfektselt kokku riikliku julgeoleku kaastöötaja kuvandiga. Ja mis peamine: ühel hetkel tabas meest hasart, mis seisnes soovis edastada informatsiooni Pagari tänavale täiesti vabatahtlikult, ilma et KGB pidanuks uksele prõmmima. Motivatsiooniks tunnistati agent peagi aukirja, medali ja isegi rahalise preemia vääriliseks.

Lippe auahnus ja töötahe said nõnda uue tõuke. Laitmatule koostööle aitas kaasa ambitsioon puutuda ühel päeval kokku senisest vastutusrikkama missiooniga. Olid ju maakuulaja tavalised raportid üsnagi ükslused. Esialgu vaat et nõukogudevastaseks natsionalistlikuks keskuseks tituleeritud kooskäimiskoht osutus oma olemuselt keskpäraseks restoraniks, ainult et lihtsurelikule ligipääsmatuks. Vastupidi esialgsele oletusele polnud asutuse kontingent ei Ameerika, Inglise, Rootsi, Lääne-Saksamaa ja veel vähem Jaapanist pärit kapitalistide palgal. Leidus küll teatud signaale mõningate idealistlik-vaenulike ilmingute kohta loova intelligentsi hulgas, kuid üle punase joone ei söandanud ükski huvipakkuv isik astuda. Tõsi, teinegi kord sattus Lippe kätte emigratsioonis viibivate kirjatsurade loomingut või üksik kohalik põrandaalune almanahh, aga paljas küünlavalgel lugemine Eesti NSV tugisambaid eksistentsiaalselt kõigutada muidugi ei saanud.

Olukord muutus julgeoleku käsilasele mõneti paeluvamaks 1965. aasta talvel. Keskusest edastatud korralduse järgi eraldati informaatorele jälgimiseks uus objekt: kirjanik, mitte küll väga produktiivne, aga see-eest pakkus ta julgeolekule ebaharilikult palju huvi. Mis puudutas agendile antud konkreetseid juhtnööre, siis need olid esialgu tagasihoidlikud ja enamasti seotud distantsilt jälgimisega. Lippe pidi fikseerima kirjamehe tutvusringkonna, parimad sõbrad, kombad, voorused ja võimalikud valupunktid. Isiksuse eripärad tuvastatud, järgnes operatsiooni peamine faas – kontakteerumine, ühise keele leidmine ning lõppresultaadina vennastuminegi. „Meil on vaja memuaarid enda valdusesse saada,“ tegi agendijuht kogu mängu põhjuslikkuse Lippele teatavaks. Ent oma kogenematuses, kärsituses ja julguses tegi Lippe kardinaalse vea, pannes kõik seni hoolikalt kogutu ühele kaardile, teadvustamata enesele, millise lumepalli ta oma otsusega mäest alla veerema lükkab.

14. september 1965

Vanalinnas jalutada ning samal ajal uute lühijuttude tarbeks mõtteid koguda oli Silver Hundi tavapärase tegevus, eriti hilistel õhtutundidel. Veel meelsamini promeneeriuks seltsimees kirjanik mere ääres, kuid lahesopini jõudmiseks puudus tal praeguseks piisav jõuvaru, mille oli röövinud ei miski muu kui kokteil humalajoogist, veinist ning veelgi kangemast kraamist. Üldjuhul pidas Hunt kinni napsitamise rangest õigusnormist, mida ta oli aastate eest kuulnud ja mille edukalt omaks võtnud. „*Bier nach Wein, lass es sein. Wein nach Bier, das rat ich dir,*“ kandis Tallinnas pummeldav Ida-Saksamaalt pärit luuletajahakatis kõrtsis kord valjul häälel ette. Teisisõnu tähendas eelnev värsirida järgmist: et mitte kiirelt ja lootusetult jommi jääda, tulnuks manustamisel alustada väiksema alkoholisisaldusega jookidest. Seekord karastatud kodanik libastus. Hundi lõuna algas pesuehtsa „peediga“, mille üks küllasaabunu viisakalt koos ära lahendada palus. Hammas verel, järgnes kesvamärjuke, neli pudelit Tartu Eksperimentaalõlletehase toodangut Kuldne Oder. Päeva sihtkohas, kunagi Kujutavate Kunstide Klubiks ehk KuKuks kutsutud ja nüüdsest Eesti NSV Loominguliste Liitude klubiks ehk Kunstiklubiks ümber nimetatud meelelahutuslokaalis, oli ainumaks lauakatteks mõistagi konjak, mis pärines sõprusliiduvabariigist Armeenias. Viimast sulisevat armastas kirjanik väga. „Jalad ja keele muudab küll pehmeks,

aga aruraas jääb teraseks,“ tavatses ta alatihti öelda. Praktikas see tõik teadagi päris karvapealt ei toiminud ja parimatest öistest mõtteteradest maandus järgneval päeval paberil ehk mõni üksik.

Vaatamata tibatillukese viinakuradi olemasolule oli Silver ja Valli Hundi abielu tegelikkuses harmoonilisem, kui kõrvaltvaatajale esialgu petlikult tunduda võis. „Tähtis, et tsüklistse ei lange. Siis pole ei armastusel ega ka mehel endal pikka iga. Hoia aga präänikut ja piitsa alati käepärast ning kasuta, kus vaja,“ kõlasid vanaema hoiatussõnad, kui neiu romaan avalikuks tuli. Ühe või teise külaööbiku arvates oligi tegu üksnes näilise vaatemänguga ja seda just mehe vaatevinklist, kes kasutavat endast kümmeaastat nooremat tüdrukut lihtlabaselt ära. Elas ju tüüp neiuks püüdnud korteris. „Armulaualine selline,“ suvatses mõni kiruda. Teised klatšijad lisasid omakorda õli tulle, pidades meest purupaljaks õnneotsijaks. Ent kuulujutud osutusid üksnes sisutühjadeks oletusteks. Tõele au andes puudusid suhtes suuremad mõrad sootuks. Silver kiindus tüdrukusse esimesel kohtumisel ja nii see jääma pidigi. Ka naine jumaldas oma karismaatilist, kuraasikat, veidi küll suurustajast teist poolt, kes samas teda igakülgselt mõistis ja hoidis.

Mehe rahaline seis oli samuti suurepärase. Värskest püstitatud Jaan Tombi nimelise kultuuripalee direktori asetäitjana teenis Hunt kuus sada viiskümmend rubla, millest jagus keskmise nõukogude inimese elustandardi alalhoidmiseks. Veel enam, Hundi hiljutine esikromaan tõi mehe taskutesse kopsaka summa. Honorari, kultuuriministeeriumi kirjanduspreemia ja tööandja määratud ergutusraha eest suutnuks sulesepp end pika perioodi vältel julgelt vee peal hoida.

Loomulikult häirisid Vallit abikaasa hilisõhtused jalutuskäigud, mille tõttu ta periooditi meest profülaktiliselt ka sarjas. Kes teab, komistab veel kogemata uue seeliku otsa! Vaatamata korteris aset leidvale tagasihoidlikule, kuid negatiivse laadiga „vastuvõtubanketile“ jäi mees oma harjumusele siiski kindlaks, viibides sagedasti värske õhu käes, veres promill või enamgi. Sealjuures jäi Hundile alatiseks arusaamatuks, millise valemiga abikaasa, enne veel kui välisuks selja taga sulgus, järjekordsest tipsutamisest aru sai. „Hoia sa suud koos ninaga kinni nii kaua, kui jaksad, aga kõige kiiremalt ei liigu ajas ja ruumis mitte valgus, vaid ikkagi alkoholiaurud,“ arvas ta lõpuks, olles samas kindel, et korrapäratud sammud paraadnas ja joomane

ilme teda mingil moel ei reedaks. Selleks et käesoleval õhtul Valli peatsetest läbistavatest pilgunooltest pääseda, püüdiski värske sulemeister enne džoti ette astumist tsipake kaineneda, ehk tassi kohvigi juua, jalutades harjumuspärasel marsruudil mitte just kõige mugavamal munakivisillutisel.

Poed ammuilma lukustatud, tehaste vahetused toimunud, ettevõtted koristatud, viimased rongid sihtkohtadesse väljunud, oli vanalinn arusaadavalt tühjavõitu. Läbides täielikus vaikuses oma klassikalise kolmnurga – Niguliste kirik, Paks Margareeta ja Hellemanni torn –, arvas Hunt, et mõningane sotsiaalne laadi kokkupuude võiks veel aset leida ja nii plaanis mees võtta suuna restoranile Vana Toomas, samal ajal meenutades täpselt nädalatagust keskustelu Riiast pärit turistiga, teemaks linnaosa kui rõhujatelt päritud kultuuripärandi eksponeerimine.

„Kallis naaber, nõustu ometigi! Just siin ja praegu kogeme sinuga nõukogude kultuuriruumi ja kehtivat korda arvestades suuremat sorti vastuolu,“ teatas Hunt, pidades silmas mehele tundmatu, kuid kindlasti sajandeid püsinud hoone restaureerimist.

Lätlane suhtus tõstatatud probleemi hulga realistlikumalt, nentides, et ka proletariaat vajavat ellujäämiseks valuutat, mistõttu näis nüüdseks vaenuliku arhitektuurišedöövri säilitamine võimu poolt igati ootuspärane samm. Väliskülalised tuli ju ometi riiki meelitada. „Miks sinu arvates siis laevaliin Tallinna ja Helsingi vahel avati?“ tegi lõunanaaber naelapea pihta tabanud märkuse. „Arvad, et president Kekkose eduka külaskäigu pärast? Unista edasi! Markade, ikka tolle krõbiseva tõttu. Muuseas, te võiksite veel paar võõrastemaja rajada,“ lisas mees ja demonstreeris värvikalt, kuidas ööbimiskoha üksnes üle mõistuse käiva altkäemaksuga välja kauples. „Mitte tuba, kordan ma, vaid voodikoht eraldati. Kolmeses! Mõistad? Mul on kaks Kesk-Aasia kosilast ruumis.“ Siit ka põhjus, miks eelistas mees hotellile öiseid väitlusi, oli vestluspartner selgusele jõudnud.

„Aga siiski,“ ei andnud Hunt alla. „Lastele koolis muud ei korrutatagi, kui et milliseid koledusi meile Läänest imporditi. Põhimõtteliselt peaks linnavalitsus ära ootama maja lagunemise ja asemele püsti lööma jurtad või betoonplokkidest hruštšovka. Nagu hiljuti sündis,“ jätkas Hunt.

„Siin? Keset Tallinna südant?“ imestas lätlane.